

Marli Huijer (links) en Meiny Prins

Verwey-Jonker/SER-lezing

Goed leven in crisistijd

Hoe kunnen we goed leven in een tijd van economische en morele crisis? Die vraag staat centraal tijdens de Verwey-Jonker/SER-lezing, op 11 oktober. De sprekers – Marli Huijer, Meiny Prins en Fernke Halsema – benaderen het thema vanuit drie invalshoeken: filosofisch, zakelijk en maatschappelijk.

TEKST Dorine van Kesteren FOTO Martijn van Gelder, Priva, Bob Bronshoff

Marli Huijer:

'Goed leven in je eentje is ondenkbaar'

Op de vraag naar het goede leven zijn in de loop van de geschiedenis veel verschillende antwoorden gevonden. Soms waren die collectief van aard, soms individualistisch. Filosofe Marli Huijer behoort zonder meer tot de eerste stroming. 'De vraag hoe je als burger verantwoordelijkheid kunt dragen voor het goede leven van een ander, is veel interessanter dan de vraag hoe je zelf een goed leven leidt. Goed leven in je eentje is ondenkbaar. Alle mensen hebben een verlangen om erbij te horen, dat is inherent aan ons bestaan.'

Volgens Huijer, bijzonder hoogleraar filosofie van cultuur, politiek en religie in Rotterdam en lector filosofie en beroepspraktijk aan de Haagse Hogeschool, sluit het westerse ideaal van goed leven vooral aan bij de levensstijl van de elite. 'Goed leven gaat in de westerse filosofie meestal over levenskunst: soberheid, meester over jezelf en je emoties zijn. Dat is een moraal die aanslaat bij de elite, die in staat is om matig en biologisch te eten, matig met alcohol om te gaan en goed voor het milieu te zorgen. De lagere sociale klassen kunnen hier echter vaak niet aan voldoen en voelen zich tekortschieten. De bron van dit ideaal ligt in het antieke Griekse ideaal van goed leven, dat is geformuleerd in een maatschappij waarin slaven en vrouwen buitengesloten waren van het publieke debat.'

Hoe rijker de samenleving en hoe groter de bovenlaag, hoe meer mensen het Griekse ideaal kunnen nastreven. Maar nu door de economische crisis de welvaart afbrokkelt, ziet Huijer andere, meer collectieve vormen van goed leven ontstaan. 'Mensen koken bijvoorbeeld tegen een geringe vergoeding voor de burens of kopen gebruikte spullen van elkaar via websites. Dit soort vormen van gemeenschappelijkheid komen grotendeels voort uit de crisis, die mensen minder zelfvoorzienend en afhankelijker maakt.'

Tegelijkertijd relativeert Huijer de gevolgen van de crisis in Nederland. 'Gemiddeld genomen is er nog altijd een enorme overvloed. Kijk eens hoeveel mensen last hebben van vetzucht of depressie. Dat zijn geen crisis- maar welvaartziekten.'

Nussbaum

Huijers ideaal voor goed leven in crisistijd is: betrokkenheid bij anderen, opereren in een netwerk waarin je andere mensen ontmoet en samen dingen doet. Idealiter omvat dit netwerk de hele wereld, en niet alleen de mensen dichtbij. Huijer refereert hier aan de *capabilities approach* van filosofe Martha Nussbaum. 'Die betrokkenheid moet zich zo ver uitstrekken dat je probeert je leven zo te leiden dat iedereen boven een minimumdrempel bepaalde dingen kan doen en zijn: onderwijs volgen, gezond zijn, plezier in het leven hebben, omgaan met verschillende mensen en dieren...'

Om de theorie van Nussbaum in praktijk te brengen, moeten regeringen de juiste economische en sociale omstandigheden scheppen en bedrijven hun maatschappelijke verantwoordelijkheid nemen. En het individu? 'Ook dat kan op allerlei manieren bijdragen aan een grotere gelijkheid aan 'mogelijkheden' in de wereld. Maar eigenlijk wil ik liever het collectief aanspreken. Als goed verdienende Nederlander zou ik liever meer belasting betalen dan dat ik me voortdurend moet afvragen welke goede doelen ik als particulier moet steunen. Soms is het gemakkelijker en efficiënter om dingen collectief te regelen dan individueel.'

Meiny Prins:

'Optimisme en kansen zien'

Goed leven heeft ook te maken met duurzaamheid. Ondernemers kunnen daar verantwoordelijkheid voor nemen. Meiny Prins, CEO van Priva, weet er alles van. Duurzaamheid is het bestaansrecht van haar bedrijf, dat duurzame klimaatsystemen levert voor de tuinbouw, utiliteit en industrie. 'Ons doel is zo efficiënt mogelijk gebruik te maken van water en energie. Onze klanten willen meer rendement tegen minder kosten én een kleinere ecologische *footprint*.'

Ook voor zichzelf heeft Priva duurzaamheidsdoelen vastgelegd. In 2020 moet het bedrijf 50 procent minder CO₂ uitstoten dan in 2010, om uiteindelijk helemaal duurzaam te opereren. De Priva Campus, het gebouw waarin Priva is gehuisvest, is

Femke Halsema:

Vorbij de hyperconsumptie, haast en hufferigheid

Femke Halsema houdt de hoofdlesing tijdens de Verwey-Jonker/SER-lezing. Zij schetst de contouren van een alternatieve, meer immateriële opvatting van 'het goede leven'. De financiële en economische crisis dwingt ons om kritisch onze levensstijl te beschouwen. Wij kopen dikwijls op krediet en maken schulden die we slecht kunnen terugbetalen. Onze dagelijkse jacht op maximale economische groei en grotere materiële welvaart heeft bovendien andere nadelen. Wij putten de grond uit, belasten ons milieu en onze levensstijl creëert voedselschaarste en honger in andere delen van de wereld.

De vraag is hoeveel onze stijl van leven ons werkelijk oplevert. Wij wentelen ons in luxe, maar dat gaat gepaard met harde competitie, sociaal conflict, met stress en soms onplezierige omgangsvormen.

Hoe corrigeren we onze levensstijl? Hoe veranderen we geleidelijk de cultuur waarin we leven? Het 'geheven vingertje' van de moralist zal ons niet helpen; daarvoor is de aantrekkingskracht van onze huidige levensstijl te groot. Te groot is ook het verlangen van mensen in opkomende economieën om exact als ons te willen leven.

Verandering van onze samenleving, onze cultuur en onze levensstijl vereist een nieuwe opvatting van het 'goede leven', even verleidelijk en overtuigend als de huidige van consumptief geluk.

al CO₂-neutraal. Prins trekt de duurzaamheidsgedachte echter breder. 'Voor ons is winst maken geen doel op zich. Winst is een middel om te groeien, te investeren in het bedrijf, de maatschappij of de persoonlijke ontwikkeling van medewerkers. Ook dat is een vorm van goed leven.'

Visie

Goed leven is ook: optimistisch en ambitieus leven. Ondanks de crisis ziet Prins kansen voor haar bedrijf en voor de Nederlandse economie als geheel. Die visie mist zij in de politiek. 'De vraagstukken over voedsel, water en energie zijn mondiaal. Priva exporteert zijn kennis over de hele wereld en is al jaren actief in Duitsland, China, Canada, Mexico en veel andere landen. De kunst is nieuwe businessmodellen te ontwikkelen om die kennis te gelde te maken. Juist daarom moet Nederland investeren, vanuit de financiële ruimte die ontstaat door bezuinigingen. Maar die bezuinigingen lijken een doel op zichzelf te zijn.'

Ons kleine land kan een voorbeeld worden voor alle stedelijke regio's in de wereld, aldus Prins. 'Eigenlijk zijn wij de groenste stad ter wereld. Onze energie-intensieve industrie is een van de schoonste. En wat in Australië de hoogste ranking is voor duurzaam bouwen, is in Nederland standaard Bouwbesluit.'

Innovatie

Investeren in innovatie is niet alleen maar geld stoppen in de ontwikkeling van nieuwe technologie, benadrukt Prins. 'De grootste innovatiekracht zit in de implementatie. Maar daar moet de overheid wel de ruimte voor geven. We kunnen bijvoorbeeld technisch al lang een *smart grid* ontwikkelen: een slim elektriciteitsnetwerk, dat vraag en aanbod van decentraal opgewekte energie, zoals energie van windmolens en zonnepanelen, op elkaar kan afstemmen. Maar daarvoor is wel een aanpassing van de energiewetgeving nodig. Die is nog altijd gebaseerd op grootschalig en centraal, in plaats van kleinschalig en decentraal.'

Daarnaast kan Nederland nog wel wat bestuurlijke innovatie gebruiken. Als het aan Prins ligt, verandert de systematiek voor de aanvraag van innovatiekredieten: de overheid moet alleen vragen wát een bedrijf wil bereiken en niet hóe het dat wil doen. Als voorbeeld noemt ze een project van Priva in Shanghai om lokale kwekers op te leiden voor de duurzame teelt. 'Het doel is dat lokale kwekers over twee jaar meer dan dertig kilo tomaten per vierkante meter duurzaam kunnen kweken. Heel concreet. Maar wat doen we in Nederland? We vragen bij de kredietaanvraag naar het kilowattuur van het warmtepompje in dat project. Dan zeg ik: laten we elkaar een beetje vertrouwen.'

De coöperatie is er voor iedereen

De coöperatieve bloemenveiling FloraHolland behoort tot de grootste ter wereld

De Verenigde Naties hebben 2012 uitgeroepen tot het Jaar van de Coöperatie. De SER en de Nationale Coöperatieve Raad voor land- en tuinbouw zetten deze oude bedrijfsvorm in de schijnwerpers, met een symposium over de (nieuwe) kansen en mogelijkheden van ondernemen met een achterban.

TEKST André Vermeulen FOTO FloraHolland, COOP

Beursgenoteerde ondernemingen behaalden in 2011 een totale omzet van 180 miljard euro. De Nederlandse coöperaties kwamen samen op 140 miljard euro. Wie nog dacht dat de coöperatie een ouderwets, bijna overleden verschijnsel is, is met deze vergelijking meteen bij de les.

Nederland telt een kleine drieduizend actieve coöperaties die gezamenlijk 170.000 werknemers vertegenwoordigen. Vrijwel iedere Nederlander is zonder het te beseffen als polishouder lid van een coöperatie: de grote ziektekostenverzekeraars zoals Achmea, CZ en Univé zijn coöperatief georganiseerd. Een van de bekendste coöperaties in Nederland is de Rabobank. En de agrarische sector in ons land was hoogstwaarschijnlijk nooit zo gegroeid zonder de coöperatieve organisatievorm. Nederland is de tweede exporteur ter wereld van agrarische producten, de coöperatieve bloemenveiling FloraHolland behoort internationaal tot de grootste.

De moderne coöperaties zoals we die nu kennen, ontstonden in het midden van de negentiende eeuw. Een van de eerste was de inkoopcoöperatie van textielboeren in Rochdale (Verenigd Koninkrijk), die in 1844 werd opgericht. In Duitsland zette Friedrich Wilhelm Raiffeisen iets later een coöperatieve 'boerenleenbank' op, de voor-